

(Řekněte klidně: s prominutím)

A ztratila i jeho tvář a hlas.

Tím lépe pro něho.

Teď jeho syn mě chce dát do Toweru.

Bude tam dobře jako kdekoli.

Vy, pro kterého platí omluva

Že dětským zrakem pronikáte v tvrdé

Pradávné události, co víte o světě

V němž není nic víc odlidštěno nežli
chladný

Ortel a spravedlnost?

Odvedou ji.

MLADÝ EDUARD · Nam ale zbývá jeho
mrtvolu

Důstojně pohřbít.

ARCIOPAT · Z těch, kdo stáli u korunovace
tohoto muže

Ve westminsterském opatství

Z těch jeho pohřeb neuvidí nikdo.

Pohřeb Eduarda Druhého

Jenž zdá se nevěděl, kdo z jeho nepřátel

Na něho dosud nezapomněl, nevěděl

Jakéže pohlaví mu bylo dáno

Nerozeznával barvu listí, roční doby

Ani polohu souhvězdí, zapomněl

Sám na sebe a zemřel

V bídě.

MLADÝ EDUARD *všichni klečí* ·

Bože, odpusť jim v této hodině

Ať nemusíme pykat za ten hřích.

Nám však dej, Bože

Ať naše plémě není zkaženo

Už z lůna matčina.

SOFOKLOVA ANTIGONA

JEVIŠTNÍ ZPRACOVÁNÍ

PODLE HÖLDERLINOVA PŘEKLADU

Spolupracovník: Caspar Neher

Oapby

PROLOG

Dvě sestry

Erast

ANTIGONA

Antigona

Isména

Kreon

Haimon

Tiresias

Strážný

Sbor thebských starších

Poslové

Služky

ŽIVOT EDUARDA DRUHÉHO ANGLICKÉHO

PROLOG

Berlín, duben 1945

Fitro. Dvě sestry se vracejí z protiletického krytu do svého bytu.

PRVNÍ · Když z krytu k domovu jsme kráčely
Náš dům byl netknutý a zjasnělý
Ne jítrem, ale ohněm od sousedů.
Vtom moje sestra na mne volá vpředu.

DRUHÁ · Proč máme vrata dokořán?
PRVNÍ · Tlak vzduchu
Rozrazil nám je asi po výbuchu.

DRUHÁ · Sestro, kdo zanechal zde stopy
v prachu?

PRVNÍ · Někdo, kdo nahoru šel beze strachu.

DRUHÁ · Sestro, co za pytel to leží v koutě?

PRVNÍ · Líp něco navíc, než když okradou tě.

DRUHÁ · Hle, celý bochník chleba a plát
špeku!

PRVNÍ · Toť dar, jenž přijímá se bez úleku.

DRUHÁ · Kdo tu byl, sestro?

PRVNÍ · Jak to vědět mám
Někdo, kdo dobré sousto přeje nám.

DRUHÁ · Ó jaké štěstí! Vím už, kdo to byl!

PRVNÍ · A tak jsme rázem byly samá veselost:

Bratr byl ve válce, jídla měl dost!

Jedly jsme chleba, krájely jsme plát

S nímž bratr přišel utiřit náš hlad.

DRUHÁ · Vezmi si ještě, dřeš se v továrně.

PRVNÍ ·

Ty víc.

DRUHÁ · Mně je to jedno. Jen si ukroj.

PRVNÍ · Ne.

DRUHÁ · Jak se k nám dostal?

PRVNÍ · S oddílem.

DRUHÁ · A kde

Teď asi je?

PRVNÍ · Je v bitvě.

DRUHÁ · Běda.

PRVNÍ · Zde

Hluk bitvy nemohly jsme slyšet.

DRUHÁ · Ptát

Neměla jsem se.

PRVNÍ · Nechtěla jsem tě vylekat.

A když jsme mlčky seděly, tu náhle řev

Jsme zvenčí zaslechly, že až nám stydla

krev.

Zvenčí se ozve křik.

DRUHÁ · Někdo tam křičí, sestro! Nepodívá-

me se ven?

PRVNÍ · Zůstaň. Kdo vidět chce, je uviděn.

A tak jsme nešly. Neviděly

Jsme věci, které se tam venku děly.

Už ale nejedly jsme více

A němě chodily jsme, chystající

Se do práce jak denně v tento čas

Sestra si vzala nádobí, já zas

Jsem bratrův pytel nesla do almary

Kde bratr mívával svoje cáry.

A najednou jak smrt bych měla ve zraku:

Vojenský plášť tam visí na háku!

Sestro, náš bratr už dobojoval

On před válkou se prostě schoval.

Válka už ho nesžehne.

DRUHÁ · Jini válčí, on už ne.

PRVNÍ · Na smrt prý měl s nimi jít.

DRUHÁ · Tak je musil napálit.

PRVNÍ · Neboť našel malou škvíru . . .

DRUHÁ · . . . proklouzl jí blíže k míru.

PRVNÍ · Jini ještě válčí, on už ne.

DRUHÁ · Válka už ho nesžehne.

PRVNÍ · Tak jsme byly samá veselost:

Bratr byl ve válce, jídla měl dost!

Ještě stály jsme, když náhle řev

Jsme zaslechly, že až nám stydla krev.

Zvenčí se ozve křik.

DRUHÁ · Sestro, kdo křičí tam jak zběsilý?

PRVNÍ · Zas asi trýzní lidi, pášou násilí.

DRUHÁ · Sestro, nemáme podívat se ven?

PRVNÍ · Zůstaň. Kdo vidět chce, je uviděn.

A tak jsme čekaly a neviděly

Jsme věci, které se tam venku děly.
Pak byl čas do práce a byla jsem to já
Která to přede dveřmi zahlédla.
Sestro, sestro, nevycházej ven
Bratr je tam před domem.
Neunikl válce, nestvůrá
Na řeznickém háku visí tam.
Sestra přec jen vykoukla ven z vrat
A začala naříkat.

DRUHÁ · Oni ho pověsili na ten hák
Sestro, proto nás volal tak.
Dej mi ten nůž, dej mi ten nůž
Já odříznu ho, ať nevisí tam už.
Já jeho tělo vezmu do těch zdí
A třít je budu, až se probudí.

PRVNÍ · Sestro, polož nůž. A klid!
Nemůžeš ho zachránit.
Uvidí nás u mrtvého
Pověsí nás jako jeho.

DRUHÁ · Nešla jsem, když volal nás
Když už táhli za provaz.

PRVNÍ · Sestra vyběhnout se snaží.
Esesák stojí na zápraží.
Vystoupí esesák.

ESESÁK · Ne jeden tedy, ale tři?
On vyšel tady ze dveří!
Tak jistě špatně nehádám
Že zrádce lidu je vám znám!

PRVNÍ · Milý pane, my jsme nevinné
Kdo je ten člověk, vůbec nevíme.

ESESÁK · A co ten nůž, co tahle má?

PRVNÍ · Tu na sestru jsem pohlédla.
Co jestli půjde v ohrožení
Teď bratra osvobodit? Vše se změní!
Pak bratr vlastně mrtev není.

■

ANTIGONA

Před palácem Kreontovým
Rozbřesk dne.

ANTIGONA *smetajíc prach do železného džbánu* ·
Ismeno, sestro, bliženkyně
Z rodu Oidipova, všš o nějakém
Bloudění, o trudné práci, potupě
Kterou Zeus, otec země, dosud nevalil
Na nás, kdož jsme se dožily těchto dnů?
V dlouhé válce padl, jeden z mnohých
Eteokles, náš bratr. Mlád padl
V družině tyranově. A Polyneikes, mladší
než on

Bratra vidí na padrt pod kopyty. Plačky
Ujíždí z bitvy před koncem, neboť kaž-
dému jinak

Měří bůh bitev, když s tvrdou
Naléhavostí člověku roztrásá ruku pro
správnou věc.

Překotně pádící Polyneikes
Již překročil dirkejské potoky, s úlevou
Vidí Théby, sedmibranné Théby, když
náhle Kreon

Jenž vzadu všechny pohání do bitvy, za-
drží uprchlíka

Zkropeného bratrovou krví, a rozseká ho
na kusy.

Řekli ti nebo neřekli, kolik ran ještě
Má dopadnout na Oidipovo
Zanikající pokolení?

ISMENA · Antigono, na trhu jsem se neuká-
zala.

Ani slůvko od milých už ke mně nepro-
niklo

Ani láskyplné, ani truchlivé
I nejsem šťastnější a nejsem sklíčenější.

ANTIGONA · Pak to slyš ode mne. Ať třeba
srdce

Ti ochrne nebo ať hlouběji zabuší
V neštěstí, povím to.

ISMENA · Ty, která smetáš prach
Krví mi zbarvuješ slovo?

ANTIGONA · Tady je máš: naši dva bratři
Vtažení do Kreontovy války o šedou
rudu

Proti dálnému Argu, oba zabítí
Nemají být stejně přikrytí prstí.
Ten totiž, jenž se v bitvě nezalekl, Eteo-
kles

Má prý být podle zvyku ověnčen a po-
chován;

O těle druhého však, jenž zemřel bédně
O Polyneikovi, se říká, a ve městě
To bylo prý i rozhlášeno, že žádný hrob
Jej nesmí kryt a truchlit že se nad ním
nesmí.

Má se tam nechat neoplakán, bez hrobu
Jak sladká krmě pro ptáky. Kdo by tomu
pak

Jakkoli bránil, má být ukamenován.
I pověz mi, co uděláš.

ISMENA · Jak, sestro, ty mě zkoušíš?

ANTIGONA · Zdali mi pomůžeš.

ISMENA · V jakém nebezpečí?

ANTIGONA · Chci ho přikryt prstí.

ISMENA · Toho, jehož se město zřeklo?

ANTIGONA · Toho, jemuž odřeklo.

ISMENA · Toho, jenž se vzbouřil!

ANTIGONA · Ano. Mého bratra. I tvého.

ISMENA · Chytnou tě, sestro, že jednáš proti
právu.

ANTIGONA · Z nevěrnosti mě ale
Neosolí.

ISMENA · Neblahá, co tě štve
V podsvětí shromáždít nás všechny
Z Oidipova rodu?
Nech minulosti!

ANTIGONA · Jsi přece mladší, vidélas
Hrůz méně. Minulost, již zanecháme
Neminula.

ISMENA · Uvaž také: Jsme ženy
A nesmíme se tedy s muži přít
Nejsme dost silné, musíme se podrobit
Tomu a mnohem tvrdšímu. I prosím
Ty dole, které jen země utiskuje
Aby mi odpustili; děje-li se mi násilí

Jdu za tím, kdo vládne. To, co je ne-
možné

Je totiž nemoudré.

ANTIGONA · Neprosím tě už o nic.
Následuj každého, kdo rozkazuje
A dělej to, co velí. Já však
Věrna zvyklostem, bratra pohřbím.
Ať kvůli tomu třeba zemřu! Utišena budu
ležet

Mezi tichými. Spáchala jsem
Zbožný zločin. Pak bude i víc času než
zde

Abych se líbila těm tam dole, neboť dole
Budou navždycky. Ty však
Se směj té hanbě a žij.

ISMENA · Antigono, divá
Snášet hanbu je trpké. Ale
I slzy mají svou míru; neřinou se
Z oka nevyčerpatelně. Ostří sekery
Přetne sladký život, leč pozůstalému
Rozetne žílu žalu. Bez oddechu
Musí naříkat. A přece, i v tom nářku, slyší
Pak nad sebou hlasy ptáků
A závojem slz opět vidí staré
Jilmy a střechy domova.

ANTIGONA · Nenávidím tě. Nestoudně uka-
zuješ mi

Děravou zástěru s mizející
Zásobou žalu? Dosud
Leží na nahém kamení maso z tvého
masa

Napospas ptákům dálného nebe, a už
Je to pro tebe včerejšek.

ISMENA · Pro obět
Nejsme dost dokonalá; a neobratná jsem
A o tebe se bojím.

ANTIGONA · Mně nerad! Vystač si s vlast-
ním životem!

Dovol mi však udělat to málo, čeho je
třeba:

Uctít svou krev, byla-li zhanobena. Ne-
jsem

Na vše tak citlivá, jen doufám, že bych
nemohla
Zemřít mrzkou smrtí.
ISMENA · Tak si jdi s tím svým prachem.
Neboť šíleně mluvíš
Ale s láskou o láskyhodném.
*Antigona s džbánem odejde. Ismena se vrátí
do domu. Vstoupí sbor starších.*
SBOR STARŠÍCH · Nadešel den vítězství,
velká je kořist
Přízeň přála Thébám, bohatým vzbou
Ať po válce všude je
Sjednáno zapomnění!
V chrámech všech bohů
Ať chóry se radují po celou noc!
A Thébám, jen s rouškou vavřínu v klíně
Ať rozryvně vévodí Bakchův taneční rej!
Ten však, jenž přináší vítězství
Kreon, Menoikův syn, rovnou z bi-
tevního
Pole sem spěchá, aby ohlásil kořist
A konečný návrat vojska. Jistěže pro-
to svolal
Sbor starších k valnému shromáždění.
Z domu vystoupí Kreon.
KREON · Mužové, povězte všem: Argos
Již není. Zúčtovali jsme
Naprosto. Z jedenácti pluků
Sotva kdo unikl, ba téměř nikdo!
Jak o Thébách se říká: jestliže štěstí
Tak dvojnásob; a neštěstí
Vás nezlomí, samo sebe
Zlomí. Tvých kopí žízňivost
Uhasil první doušek. Odepřeny jim ne-
byly
Doušky další. Na drsné pohřebiště
Složily Théby argejský lid.
Bez města, bez hrobu
Leží tam pod širým nebem, kdo Thébám
se smál.
Thébané, hledíte tam

SOFOKLOVA ANTIGONA

Kde bývalo jejich město
A vidíte psy, jimž lesknou se čenichy.
Slétají se tam nejušlechtilejší supi; krá-
čejí
Od mrtvoly k mrtvole
A ne a ne vzlétnout
Od tak žírného hodokvasu.
SBOR STARŠÍCH · Pane, líčíš nám krásný
obraz přemohutných skutků.
Městu se bude líbit, legendou se stane
Bude-li moudře smíšen s jiným skutkem:
s vozy
Plnými našinců, jež ulicemi jedou!
KREON · Záhy, přátelé, záhy! Leč k věci!
Vidíte:
Do chrámu meč dosud nevěším.
Ze dvou příčin totiž svolal jsem vás
Zástupce lidu; předně proto, že vím
Že po bohu války nebudete přepočítávat
kola vozu
Jenž drtil nepřátele, ani že skrblit ne-
budete
Krví svých synů v boji, bude však mnoho
Počítání na tržištích, až oslabení váleč-
níci se vrátí
Pod ochrannou střechu, tak abyste tedy
O thébských ztrátách promluvili ve vhod-
nou chvíli
A tak, že nepřesáhly běžnou míru. Potom
i proto
Jsem svolal vás, že přespříliš vždy odpou-
štějící Théby
Zas jednou zachráněny přispěchají, aby
supějícím
Navrátilcům osušily pot a příliš
Nedbají, zda je to pot hněvně
Bojujících či jen pot strachu, smíšený
S prachem útěku. Přejí si proto
A vy to máte schválit, aby Eteokles
Jenž padl za město, se všemi počtami byl
pohřben;
Zbabělec Polyneikes však, s ním

I se mnou spřízněný a přítel argejského
lidu
Ať leží nepohřben, tak jako Argejští.
Byl stejným nepřítelem, mým i Théb.
A proto chci, aby též nikdo netruchlil
Že je tam nechán nepohřben, krmě
Všem na očích, rozsápáván psy a ptáky.
Neboť váží-li si kdo svého života
Víc nežli rodného města, je pro mne bez-
cenný.
Kdo to však dobře myslí s mým městem,
at mrtev
Či živ, ten vždy se těší mé účtě.
Doufám, že to schválíte.
SBOR STARŠÍCH · Schvalujeme.
KREON · Ujměte se dohledu nad tím vším.
SBOR STARŠÍCH · Mladší muže pověř tím
úkolem!
KREON · Ne. Stráž k mrtvole již byla určena.
SBOR STARŠÍCH · A živé máme hlídat my?
KREON · Ano. Protože jsou i takoví, jimž se to
nelíbí.
SBOR STARŠÍCH · Kdo by rád umřel?
Takový blázen tu není.
KREON · Veřejně ne. Leč mnohý tak dlouho
Vrtěl hlavou, až mu upadla.
A to mě vede k závěru: víc, bohužel, je
třeba učinit.
Město musí být očištěno...
Vystoupí strážný.
STRAŽNÝ · Pane
Můj vůdce! Bez dechu co nejrychlejší
zprávu
Doručit spěchám, neptej se, proč
Ne ještě rychleji, noha
Jde mi před hlavou nebo hlava
Táhne za sebou nohu, neboť
Kam jdu a jak dlouho ještě
Na slunci, bez dechu, ale přesto
Přese vše jdu.
KREON · Proč tak o překot nebo
Tak váhavě?

STRAŽNÝ · Nic nesmlčuji. Proč, říkám
Nic neříkaje naplno, co jsem neučinil?
A totéž nevím, neboť vskutku ani nevím
Kdo ti to provedl. Přísný soud
Nad tolik nevědoucím
By zbavil odvahy.
KREON · Jsi zřejmě prozíravý. Jak horlivý
posel
Vlastního zločinu žádáš si věnec
Za zdatné nohy!
STRAŽNÝ · Pane
Pověřils hlídky obrovskými úkoly. Avšak
Co je obrovské, to stojí hodně námahy.
KREON · Tak ven s tím. Pak si jdi svou
cestou.
STRAŽNÝ · Povím to tedy. Mrtvého právě
Pohřbil kdosi, kdo unikl, posypal jeho
kůži
Prstí, aby ho nevyslídil sup.
KREON · Cože? Kdo že se opovážil?
STRAŽNÝ · Nevím. Po rýči nebylo tam stopy
Ani po lopatě. A půda hladká
Nerozježděná. Pachatel
Nezanechal nic. Nebyl nasypán hrob
Jen slabá vrstva prachu, jak by se někdo
Bál příkazu a přinesl prachu jen trošku.
A nikde žádné stopy od zvěře
Či od psa, jenž by rval mrtvolu.
Když jsme to při rozbřesku spatřili
Bylo nám všelijak. A na mne padl
Los, abych to tobě, vůdce, oznámil
A vím, že posel špatných slov je nemilo-
ván.
SBOR STARŠÍCH · Ó Kreonte, synu Me-
noikův, zasáhli
Snad bohové?
KREON · Dost. Nepodněcuj můj hněv. Řekni
ještě
Že miláčkem duchů byl ten zbabělec
Který všanc potupě by chladně dal
Chrámová sloupová a oltáře! Ne, v Thé-
bách

Ledacos leckteří mi mají za zlé a reptají
A v postrojích své šije
Ohnout nehodlají. Vím dobře
Že to udělali tihle, za úplatky.
Neboť mezi vším, co je puncováno
Nic není horší nad stříbro. Celá města
Svádí, muže z domu láká
K všelikým bezbožnostem je ponoukajíc.
Věz ale: nepřiďte-li a nevydáš
Mi pachatele, žijícího, pozemského
A s prknem na zádech, budeš pověšen
S provazem na hrdle se vydáš do pod-
světí;

Pak uvidíte, odkud se bere zisk
Odkážete si navzájem výtěžek dranco-
vání a zvíte

Že vše se pro výdělek nehodí.

STRÁŽNÝ · Pane, našinec má obav nespočet.
Přespříliš příchodů má pro něho to místo
Tam dole, na něž narážíš. Méně
Se v tomto okamžiku bojím vůbec než říci
Že obdržel jsem něco stříbrného, ačkoliv
Když myslíš, raději měšec ještě dvakrát
Obrátím naruby, jestli v něm přec jen
něco není

Než pohněvat tě odmluvou.

Čeho však víc se bojím: že bych při šet-
ření

Moh dostat něco konopného. Ve vzne-
šených rukou bývá

Pro našince vždy spíš kus konopí
Než stříbrňák. Což jistě chápeš.

KREON · Dáváš mi hádanky, průhledný
chytráku?

STRÁŽNÝ · Vznešený mrtvý měl asi přátele
ve vysokém postavení.

KREON · Chytni je za holeň, když výš jim
Nesaháš! To vím, že rozmrzeli jsou zde
I tam. Ba, leckdo bude radostí přímo
roztřepán

Až zvítězím a nasadí mi vavřín

Okřídlen strachem. Však já je najdu.

Odejde do domu.

STRÁŽNÝ · Nezdravé místo, kde vznešení
Se vznešenými jsou si ve vlasech! Já
Zdá se, tu ještě jsem. Až mě to udivuje.
Odejde.

SBOR STARŠÍCH · Je mnoho hroživě ob-
rovitého. Nic však

Není mocnější nežli člověk.

Neboť on i za noci

Když před zimou vane

Jižní vítr, na moře vyjíždí

V křídlatých svištících lodích.

A zemi, nejvyšší z božstev

Nezmarnou, neúnavnou

Rozrývá snaživým pluhem

Rok co rok po ní

Proháněje plemeno koní.

Do léček lapá

Lehkokřídle ptactvo.

I divoká zvířata

A havět oživující solné vlny Pontu

Do listivě spletených sítí

Vhání zkušný člověk.

A důvtipně loví zvěř

Jež na horách nocuje a toulá se.

A na šíji drsnohřívého koně

Vrhá jho a chytá

Nezkrotného horského býka.

A řečím se naučil a vzdušnému letu

Myšlenek i řádům, podle nichž

Vládne se státu, a jak unikat

Větrům vlhce vanoucím od pahorků

I strelám lijáků. Ve všem zběhlý

Nepopsaný. Nic k němu nechodí samo.

Ve všem ví si rady

Bezradný nestojí před ničím.

To vše je mu bezmezné, přece však

Jsou jisté zákonitosti.

Kdo totiž nenajde nepřítel

Vlastním nepřitelem se prohlásí. Jako
býku

Sklání šij svému bližnímu, ten však
Mu vyrývá útroby. Vynikne-li
Tvrdě šlápne na člověka, jakým je sám.
Není s to

Nacpat si žaludek, ale hradbami

Obklopuje svůj majetek a zeď

Musí být stržena! Štřechu

Dokořán deští! Všim lidským

Naprosto zhrdá. Tak člověk sám sobě

Stává se obrovitou hrozbou.

Božské pokušení stojí však přede
mnou:

Vědět a přece nepovědět

Že je to ona, Antigona.

Ty nešťastnice, nešťastného otce

Oidipa dítě, co nad tebou a proč

Tě nutí vypovědět poslušnost

Řádům tohoto státu?

Vystoupí strážný vedoucí Antigonu.

STRÁŽNÝ · To je ta pachatelka. Chytili jsme
ji

Když vršila ten hrob. Kde však je Kreon?

SBOR STARŠÍCH · Z domu se právě na-
vrací sem k nám.

Z domu vystoupí Kreon.

KREON · Jak chytils tuto dívku? Jak a kde?

STRÁŽNÝ · Ta vršila ten hrob. A to je vše.

KREON · A kdo to je, že zakrýváš jí tvář?

STRÁŽNÝ · Kvůli té hanbě; spáchala ten
čin.

KREON · Jasná řeč, ale viděls to ty sám?

STRÁŽNÝ · Jak vršila hrob tam, kdes to za-
pověděl.

Má-li kdo štěstí, ihned mluví jasně.

KREON · Podej zprávu.

STRÁŽNÝ · Událo se to tak: Když jsem se
vrátil

Od tebe, pod tíhou tvých hrozeb

Tak s mrtvolou jsme smetli všechnen prach

Už byla v rozkladu, a sedli jsme si

Nahoře na kopec, protože mrtvola

Strašlivě páchla. A domluvili jsme se

Že kdyby jeden usnul, druhý ho štouchně
Loktem do žeber. Náhle jsme všichni
Jen vytřeštili oči, protože znenadání
Od země vlahý vítr k nám zanašel
Mihavý vír, jenž zakryl údolí
A vlasy okolního lesa rval, a byl
Té mlhy plný vzduch, až musili jsme,
ano v tom to bylo
Přimhouřit oči a musili jsme si je třít,
a poté

Ji bylo vidět, jak tam stojí a jak pláče
Podobna ptáku, jenž nad hnízdem, prázd-
ným, bez mládat

V svém žalu pronikavě naříká.

Tak bědovala nad tou holou mrtvolou

A smetala zas prach a ze džbánů

Jím třikrát posypala mrtvolu.

I běželi jsme rychle k ní a chytili ji

Nezdála se však vylekána ani když jsme
ji nařkli

Z toho, co udělala teď i předtím.

Nic nepopřela, stála přede mnou

Půvabná, ale i sklíčená.

KREON · Přiznáváš se či popíráš ten čin?

ANTIGONA · Vše doznávám a nepopírám
nic.

KREON · Ještě mi řekni ve vši stručnosti:

Slyšelas, co bylo rozhlášeno

Po celém městě o tomhleto mrtvém?
ANTIGONA · Jistěže. Jak by ne? Bylo to
jasné.

KREON · Odvážila ses přestoupit můj zákaz?

ANTIGONA · Vydals jej přece ty. Ty, smrtel-
ník.

I může smrtelník jej přestoupit a já

Jen o málo jsem smrtelnější nežli ty.

Zemřu-li předčasně, a stane se tak mys-
lím

Může to být i zisk. Kdo jako já

Musí žít ve zlořádu, ten snad ve smrti

Nebude, doufám, bez výhod. Dál, kdy-
bych dítě

Z klína své matky nechala ležet nepohřbeno

To by mě kormoutilo. Můj čin však
Mě nekormoutí vůbec. Zdá-li se ti zpoz-
dilostí

Že bojím se bohů, kteří shora nechtějí
Shlížet na nahé rozsekané tělo
A tudíž se tě nebojím, at zpozdílec
Mě nyní odsoudí.

SBOR STARŠÍCH · Otcovy drsné způsoby
jsou vidět na dceři:

Ustoupit zlému údělu se nenaučila.

KREON · V záru ohně i nejtvrďší železo
Pozbude nepoddajnosti.

To můžeš vidět den co den.

Pro tuhle tu je ale rozkoš

Zlovolně rušit dané zákony.

A ještě druhá drzost: Když už

To udělala, že se tím chlubí a že se tomu

I směje! Nenávidím toho, kdo při zlém

Je přistižen a chce svou špatnost zkrášlit.

A přece nechci tu, která mě uráží

Ač krví spřízněna, hned zatratit.

Právě že krví spřízněna je se mnou!

Tvůj tajný čin teď vyšel najevo.

Jsi odhodlána říci, že lituješ ho?

Těžkému trestu můžeš se tak vyhnout.

Antigona mlčí.

KREON · Proč jsi tak zarputilá?

ANTIGONA · Pro příklad dejme tomu.

KREON · Že tě mám v moci, je ti lhostejné?

ANTIGONA · Když je to tak, co zmůžeš víc
než zabít?

KREON · Víc ne, to se však rovná všemu.

ANTIGONA · Proč váháš? Z tvých slov se mi
nelíbí

Žádné a líbit se nebude

I jsem ti proti srsti také já.

Ačkoliv jiným pro ten skutek ne.

KREON · Myslíš, že jiní smýšlejí jak ty?

ANTIGONA · I ti, co tady zaraženě mlčí.

KREON · Bez ptaní za ně mluvíš? Kde máš
stud?

ANTIGONA · Ctít pokrevního bratra je snad
hřích?

KREON · Druhý však, z téže krve, zemřel za
vlast.

ANTIGONA · Ba, z téže krve a z týchž ro-
dičů.

KREON · A podle tebe je roven tomu, jenž se
bál?

ANTIGONA · Kdo otrokem ti nebyl, bratrem
zůstává.

KREON · Pravda, když nelíš bezbožnost od
hrdinství.

ANTIGONA · Je rozdíl padnout za vlast nebo
za tebe.

KREON · Je válka?

ANTIGONA · Je. Ta tvá.

KREON · Za žádnou zem?

ANTIGONA · Za cizí. Nestačilo

Ti vládnout bratrům ve vlastním městě

V líbezných Thébách, kde

Bez bázně žilo se, ve stínu stromů; mu-
sils

Je vláčet k dálnému Argu, abys jim vládl
i tam

Z jednoho bratra udělals kata klidnému
Argu

Toho však, jenž se zalekl, vystavuješ tu
nyní

Rozčtvrceného, na postrach vlastním.

KREON · Radím všem, kdo na myslí mají své
blaho

At ani slůvko neřeknou téhleté.

ANTIGONA · Já však vás vyzývám: pomozte
mi v mé tísní.

Sami sobě tím pomůžete. Kdo totiž hledá
moc

Ze solného moře pije a nemůže přestat,
vždy dál

Musí pít. Včera to byl můj bratr, dnes
jsem to já.

KREON · A já čekám

Kdo jí přispěchá na pomoc.

ANTIGONA *poněvadž sbor starších mlčí* ·

Tak vy to trpíte. Držíte hubu před ním!

Nebude vám to zapomenuto!

KREON · Ona to v knihách zaznamená.

Chce nás mít nejednotné pod střechou
Théb.

ANTIGONA · Po jednotě voláš a ze sváru
žiješ.

KREON · Zde teprv žiji ze sváru! A potom na
argejském bojišti!

ANTIGONA · Ovšem. Tak jest. A kdo jde
s násilím proti jiným

Půjde s násilím i proti vlastním.

KREON · Mne tedy, zdá se, by tahle dobračka
přála supům.

A nic by nevadilo, že by nejednotné
Théby

Připadly na pospas cizí moci?

ANTIGONA · Vždy přece hrozíte, vládcové,
že naše město padne

Že padne nejednotou, napospas jiným
a cizím

A my pak skláníme šíje a přivlékáme
vám oběti

A naše město, tím zesláblé, připadne na
pospas cizím.

KREON · Ty říkáš mně, že město vrhám
vplen cizím?

ANTIGONA · Sklánějíc před tebou šíji, samo
se před nimi vrhá na zem

Nebot člověk, jenž má skloněnou šíji, ne-
vidí, co se blíží

Jen zemi vidí a běda: ona ho dostane.

KREON · Urážej si svou zemi, ty zvrhlá, urá-
žej si svou vlast!

ANTIGONA · Mýlíš se. Země je svízel. Vlast
není jen země

Není jen dům. Ani to místo, kde člověk
proléval pot

Ani ten dům, jenž bezbranně hledí vstříc
ohni

Vlast není tam, kde člověk skláněl svou
šíji.

KREON · A nemá své jméno a není nám
ochranou?

Ne, tebe už otčina nenazývá svou:

Zavržena jsi, jak leptavé svinstvo, jež
potřísni vše.

ANTIGONA · Kdo mě tu zavrhuje? Míň je
jich ve městě

Co ty tu vládneš, a bude jich ještě míň.
Proč se navracíš sám? Odcházels přece
s mnohými!

KREON · Čeho se opovažuješ?

ANTIGONA · Kdepak jsou mladí, kde muži?
Už se nevrátí?

KREON · V hrdlo lže! Každý ví, že šli ještě
vyčistit

Bitevní pole od posledních sekyr.

ANTIGONA · A za tebe ještě spáchat poslední
zločin

A být všem na postrach, až jejich otcové
Je nepoznají, skolené nakonec

Jak dravá zvířata.

KREON · Hanobí mrtvé!

ANTIGONA · Hloupý člověče, pochop

Že nechci se svéhlavě hašteřit.

SBOR STARŠÍCH · Je nešťastná, neber ji
za slovo.

KREON · Zamířel jsem kdy oběti, jež stálo
vítězství?

SBOR STARŠÍCH · Nezapomeň však, zbě-
silá

Pro vlastní hoře na nádherné vítězství
Théb!

KREON · Ale vždyť ona nechce

Aby thébský lid sídlil v argejských do-
mech. Viděla

By raději Théby na padrt.

ANTIGONA · Lépe je sedět v troskách vlast-
ního města

A bezpečněji také, nežli s tebou
V domech nepřítelů.
KREON · Teď se prořekla! A vy jste to slyšeli.
Všecek rád porušuje, ta bezuzdná, jak
host
Jenž na odchodu už a jehož návratu si
nikdo ani neždá
Přeřízne drze popruh od lůžka, aby jím
svázal svůj uzlík.
ANTIGONA · Vzala jsem si jen své a musila
jsem si to ukrást.
KREON · Pořád jen vidíš svůj nos, ale rád
Božský rád státu, nevidíš.
ANTIGONA · Božský snad ten rád je, přesto
bych raději
Aby byl lidský, Kreonte, synu Menoikův.
KREON · Jdi! Nepřítelem jsi byla a zůstaneš
jím
I tam dole v zapomenutí, jako ten roz-
sekaný;
I v podsvětí se vám budou vyhybat.
ANTIGONA · Kdož ví, možná že jsou tam
jiné zvyky.
KREON · Nepřítel, byť byl mrtev, nikdy ne-
změní se v přítele.
ANTIGONA · Jistě. Nežiji pro nenávist, ale
pro lásku.
KREON · Tak jdi tam dolů, chceš-li milovat
A miluj tam. Takoví jako ty
Tu pro mne mají krátké trvání.
Vystoupí Ismena.
SBOR STARŠÍCH · Ale teď ze vrat vychází
Ismena
Líbezná s pokojnou duší.
Slza však skrání
Tvář prokrvenou hořem.
KREON · Tak! Ty! Co dřepíš vevnitř, doma!
Dvě stvůry
Jsem vychoval, sesterské hadí plémě.
Pojď, příznej se, a hned
Žes pomáhala vršit ten hrob.
Anebo jsi snad vzor nevinnosti?

SOFOKLOVA ANTIGONA

ISMENA · Já jsem to udělala se souhlasem
sestry.
Na všem jsem měla účast, беру vinu na
sebe.
ANTIGONA · To ale sestra nedovolí.
Nechtěla. Nepřizvala jsem ji.
KREON · Vyřidte si to mezi sebou!
V malichernostech malicherný nebudu.
ISMENA · Já nehanbím se za sestřino neštěstí
A prosím ji, ať má mě za družku.
ANTIGONA · U těch, kdo pronikavěji jsou
moudří
A rozprávějí spolu dole v podsvětí:
Tu, která slovy miluje, tu ráda nemám.
ISMENA · Sestro, čelem se postavit, to každý
nesvede
Zemřít však možná dokážu i já.
ANTIGONA · Nezmírej jenom tak. Co se tě
netýká
Si nepřivlastňuj. Však má smrt postačí.
ISMENA · Sestra je příliš přísná, mám tě
ráda.
Až bude pryč, co zbude k milování?
ANTIGONA · Kreonta miluj! Tomu zůstaň,
já vás opustím.
ISMENA · Má snad má sestra radost, může-li
se mi posmívat?
ANTIGONA · Spíš ze žalu chci vypít kalich
do dna.
ISMENA · Co jsem ti ale řekla, platí.
ANTIGONA · Bylo to hezké. Ale už jsem
rozhodnuta.
ISMENA · Chybila jsem, i nechybím ti, je to
tak?
ANTIGONA · Buď dobré myslí, žiješ. Mně
duše zemřela;
Takže už sloužím jenom mrtvým, sestro.
KREON · Z těchhle těch ženských, to vám ří-
kám, tahle
Se zrovna zbláznila, ta druhá už je blá-
zen dávno.
ISMENA · Nemohu bez ní žít.

KREON · O ní už nikdo nemluví. Ta není.
ISMENA · Synovu nevěstu však také zabíjíš.
KREON · Je víc než jedno pole, jež lze pře-
orat.
Připrav se na smrt. Abys věděla
Kdy nastane: až zpité Théby přede mnou
Nastoupí k bakchickému reji. Odved
Ty ženy.
*Strážný odejde do domu s Antigonou a Ismenou.
Kreon přikazuje svému tělesnému strážci, aby
odevzdal meč.*
JEDEN ZE STARŠÍCH *odnímaje strážci meč.*
Ty, jenž se maskuješ k tanci na počest
vítězství
Neudusej přespříliš zem a ušetři trávu.
Kdo tě však rozhněval, mocný
Ten at tě nyní chváli.
JINÝ ZE STARŠÍCH *odevzdávaje Kreontovi
bakchickou hůl.*
Nehaž ji příliš hluboko
Abys ji neztratil z dohledu.
Tam totiž, doraziv na dno
Klidně leží ten nahý. Studu
Zcela se zřiká; zděšen a děsivě
Se vztyčuje zavržený; odlidštěný se roz-
pomíná
Na svou někdejší, doživší podobu a po-
zvedá se: nový.
SBOR STARŠÍCH · Trpně seděli v domě
prožraném ohněm lachmejští bra-
tři
Zatuchlí, mechem se živíce; zimy
Sypaly na ně vždy led; a jejich ženy
Za noci s nimi nebyvaly a ve dne tajně
Tam sedávaly v nachových plenách.
A povzdy
Se nad hlavami jim skláněl výhružný
útes.
Leč nepovstali dříve, dokud Peleas
Mezi ně nevstoupil, holi je neoddelil
Zlehka se jich jen dotýkáje. Potom
Všechny své trýznitele utloukli.

To bylo zdaleka nejhorší, častokráte však
sumu béd
Zakulatí i maličkost. Není bez konce ten
slepý
Spánek v žalosti, jako by zchvácení
Leželi v době bez věku.
Zvolna i rychle, nerovně narůstají
A opět ubývají měsíce a po všečen ten
čas
Se hromadí zlo, a již
V domech Oidipových
Na poslední výhonek míří světlo.
A nezapadá do sebe, co je velké; na
mnohé to pak
Dopadá. Tak jako když dole
Na Pontském moři, za zlověstně vanou-
cích
Thráckých vichrů, noc přepadá
Chýši pod vrstvou soli: nadobro převrací
Temnotnou odranou výspu
Sténáním hučí šlehané břehy.
Zde přichází Haimon, z tvých synů
Nejmladší; je zkormoucen
Že zemřít mu má Antigona
Dívka před svatbou
Zlovlně na loži zmařená.
Vystoupí Haimon.
KREON · Synu, tlachalo se tu, že přicházíš
Přede mne kvůli té mladé ženě, nikoli
k vládci
Spíš k otci. Kdyby tomu tak bylo
Šel bys docela nadarmo. Navrátiv se
z bitvy
Jež dopadla příznivě, skrze mnohé krvavé
oběti
Jedině ji jsem natrefil vzpurnou, ne-
přející
Našemu domu vítězství, oddanou jen své
věci
A ještě hůř.
HAIMON · Přicházím nicméně v této věci
A přál bych si, aby otci

Nepříjemně nezněl důvěrně známý hlas
Toho, koho zplodil, když vládci donese
Neblahou zvěst.

KREON · Zplodil-li někdo ovšem drzé děti
Lze o něm pouze říci, že si zplodil
Svízele a posměch nepřátel. Kyselost
Leptá patro, proto se nabízí.

HAIMON · Jsi správcem mnohého. Naslou-
cháš-li

Snad rád a vlídně různým zvěstem
Přlíš silami neplýtvěj: jako muž
Už bez kormidla, uvolní plachtu, nech
se hnát!

Lidu tvé jméno zní hrůzně. Takže byt
velké

Se přihodí, k sluchu se donese ti nejvyšší
nepatrnost.

V přibuzenstvu je ale výhodné
Že všechno nezáleží na zásluhách. Mnohý
dluh

Se vůbec nevyvádějí; a tak můžeme
I od příbuzných někdy zvědět pravdu
Protože kvůli nim mírníme svůj hněv.
Říci ti tohle ovšem nemůže můj bratr
Megareus

Jenž před Argem bojoval a dosud ne-
vrátil se

A bázně nezná; i musím ti to říci já.
Věz: město kypí vnitřním odporem.

KREON · A ty věz: pokazí-li se domácí
Pak živím nepřítel. Jenž je neurčitý
A sebe nezná ani nenalézá, v mrzutosti
Je rovněž ještě nejednotný, jeden zne-
chucen

Daněmi, druhý zas válečnou službou
Oba však pode mnou a rozdělení
Mocí mých kopí. Jsou-li tu však
Mezery a jeví-li se i vláda nejednotná
A kolísá a nejistou se stává, pak
Oblázek promění se v balvan a nalehne
Na dům, jenž sám se vzdal. Mluv

Slyšet však budu toho, koho jsem zplodil
a postavil

Do čela před své kopínky — syna.

HAIMON · Ve všem kus pravdy. Neříká se,
že na kovadlině

Jež nezná lež, se ocelí náš jazyk? Anti-
gona

Nechtěla, aby nemilosrdní psi

Žrali tělo jejího bratra: město

Je v tomto při ní, zavrhuje nicméně

Mrtvého zločin.

KREON · Což nestačí. Říkám tomu ochablost.
Nestačí, useknu-li, co je shnilé —

Musí to být všem na očích a jinému
shnilému

Tak názorně vštípeno, že shnilé useká-
vám.

Má ruka musí ukázat, že seká s jistotou.
Ty však, málo o situaci vědoucí

Nic nevědoucí, radíš: nejistě se rozhlížeš
Ber myšlenky jiných, mluv jejich řečí

Jako by vrchnost ta mnohá těla

Mohla sjednotit k těžkému úkolu, je-li

Jen pouhým ouškem, nadto zbabělým.

SBOR STARŠÍCH · Na kruté tresty myslit
stojí mnoho sil.

KREON · Pluh tisknout k zemi, rovněž stojí
sílu.

SBOR STARŠÍCH · Mírnost je rád, jímž
hravě zjednáš mnohé.

KREON · Řádů je mnoho. Kdo však řídí?

HAIMON · Nebýt tvůj syn, tak řekl bych, že
ty.

KREON · Být to můj úkol, řešil bych jej po
svém.

HAIMON · Po svém — kdo ví, je-li to správný
způsob?

KREON · Nevíš-li to, co já, tak to vědět ne-
můžeš.

Jsi při mně, ať budu jednat jakkoli?

HAIMON · Kéž bys tak jednal, abych byl při
tobě

Neříkal však, že pravdu máš jen ty

A nikdo jiný. Kdo si myslí o sobě

Že jeho myšlenky a řeč a duše

Se liší ode všech, kdyby byl otevřen

Ukázal by se prázdňím. Od člověka ale

Je-li kde jaký moudrý, není hanba

Učit se, ale zas moc nepřehánět.

Hle, jak se řítící se rozvodněné říčce

Veškeré stromy vyhýbají, jejichž větvoří

Se poddá proudu; co se postaví proti

Je ihned pryč. Dále když lodník

Přesprávil v bouři napne plachtu

A nepovolí lano, tak se převrátí

A loď pak pluje vzhůru dnem.

SBOR STARŠÍCH · Poddej se, ustup myš-
lence, změň ortel

Z nás vyjdi; v hloubi duše váháme

I váhej s námi.

KREON · A vozku aby řídilo

Spřežení! To asi chceš!

HAIMON · A spřežení

Když o chrípí mu zavádí pach zdechlin

Z mrchoviště, by se mohlo vzepnout, divic

se

Kam že je hnáno, takto ostře hnáno

A do propasti svrhne vůz i vozku.

Věz, že město je ostnem pochybnosti

Už za války šilené z toho, čím hrozí

mír.

KREON · Válka už není. Dík za poučení.

HAIMON · Chystaje slavnost vítězství, pryč
hodláš

Krvavě doma s každým zúčtovat

Kdo tě kdy pohněval. S tím podezřením

Se světili mi četní lidé.

KREON · Kdo? Zasloužil by ses, kdybys tohle
řekl

Mnohem víc než jsi-li hlásnou troubou

těch, co žvaní

O podezření takhle podezřeje.

HAIMON · Zapomeň na ně.

SBOR STARŠÍCH · Ze ctností vladařů

Nejúčinnější je pryč: zapomínat.

Nech stáří starobě.

KREON · Jsem příliš stár

Těžko se zapomíná. Ale kdybych

Poprosil tebe, nemohl bys ty zapomenout

Na tu, o níž se tolik zasazuješ

Že všichni zlovolníci ševelí:

Zdá se, že ten je spojencem té ženské.

HAIMON · Spojencem práva všude, kde je
třeba.

KREON · A kde má díru.

HAIMON · Ani uražena nemlčí

Má starost o tebe.

KREON · A postel by ti nezůstala prázdná.

HAIMON · Hloupost, kdyby to neřekl můj
otec.

KREON · Drzost, kdyby to neřekl kmán té
ženy.

HAIMON · Kmán ženy raději než tvůj.

KREON · To slovo padlo, odvolat nic nelze.

HAIMON · Co odvolávat? Chtěl bys povědět
vše

Neslyšet nic.

KREON · Tak tedy. Klid se

Mi z očí. Jak ten zbabělec

Co v choulostivé chvíli vzal do zaječích.

Pryč s touhle líhni, hned!

Haimon odejde.

SBOR STARŠÍCH · Pane, šel v hněvu pryč,
je to tvůj nejmladší.

KREON · Před smrtí však ty ženy nezachráni.

SBOR STARŠÍCH · Zamýšlíš tedy obě u-
smrtit?

KREON · Tu, která stála stranou, ne; máš
pravdu.

SBOR STARŠÍCH · A myslíš na to, jak
utrátit tu druhou?

KREON · Vyvést ji za město, kde Bakchův
chorovod

Teď zvedá nohy mých lidí; ta provinilá

Ať ale sedí tam, kde je lidských šlépějí
málo

At žije na dně propasti, s prosem a vínem
jen

Jak přísluší mrtvým: jak sama by byla
pochována.

Tak nařizuji

Jinak se město docela mi vymkne z ru-
kou.

Kreon odejde do města.

SBOR STARŠÍCH · Tak jak oblačné pohoří
vyvstává přede mnou nyní

Že v této chvíli v komoře dítě Oidipa
krále

Z dálky slyší Bakcha a chystá se k poslední
cestě.

Neboť Bakchus teď volá ty své a po
slastech toužíc

Město mu ztrápeně dává jako vždy ra-
dostnou odpověď.

Velké je totiž vítězství, Bakchovi odolal
nelze

Starosti zbavuje, napájí nápojem zapo-
mnění

Pryč letí rozšířené smuteční roucho za
mrtvé syny

K bakchovským orgiím spěchá město
a hledá zchvácenost.

Sbor starších si jde pro bakchické hole.

Bože rozkoší masa, přesto

Věčný vítězi svárů! I pokrevně spřízněné

Svádí k sobě ten mocný prosebník.

Nezničitelný; koho se zmocní

Ten sebou nevládne. Zasažen řádí

A tančí i pod jařmem a chystá mu

Čerstvé šije. Neobává se

Výparů solného dolu ani korábu

S tenkými stěnami na černých vodách.

Rozličné rasy

Mísí, vše dohromady

Míchá, nepustoší však

Země násilnou rukou, nýbrž

Od počátku je mirumilovně sdružen se

vznikem

Velikých srozumění. Neválečnický totiž
Hraje tu s sebou božská krása.

*Vystoupí Antigona, vedena strážcem a následo-
vána služebníky.*

SBOR STARŠÍCH ·

Teď však přicházím sám

Vyšinut z taktu a udržet už

Nemohu prameny slz, neboť

Antigona nyní má převzít

Proso a víno, dar pro mrtvé.

ANTIGONA · Občané rodného města, jdu

Poslední cestou

Na poslední svit

Slunce se dívám.

Už víckrát nikdy?

Ten, jenž všechny jedenkrát pohrbí, bůh
smrti

Mne živoucí vede

Ke břehům Acherontu.

A nečeká mě ženich, neslaví

Mě svatební píseň, jsem

Nevěstou Acherontu.

SBOR STARŠÍCH · Známa však kráčíš,

chválou provázena

Tam do komory mrtvých.

Neduh tě neuchvátil, pouta

Nádenickou mzdu železa, nedostalas.

Nýbrž žijíc

Svůj vlastní život, jdeš živá

Dolů do říše mrtvých.

ANTIGONA · Běda, vysmívají se mi!

Mně, která dosud nezhyňula

Která je dosud na světě.

Město a mého města

Ó velkomožní muži! Přece, přece jen
jednou

Mi budete muset dosvědčit, jak neoplaká-
vána

Svámi milými a podle jakýchž

Zákonů musím do vykopané hrobky

Do neslýchaného hrobu. Já

Nespjata se smrtelníky

Ani se stíny

S životem ani s mrtvými.

SBOR STARŠÍCH · Moc, všemocná moc

Ta neuhne. Pokazila

Hněvivé poznání sebe sama.

ANTIGONA · Ó můj otče, ó nešťastná matko

Z nichž kdysi já smutná jsem vzešla

K nimž s prokletím

Bez muže bydlit se vracím.

Ó, ó, můj bratře

Sladce se žilo, padls!

I mne, jež ještě tu zbyla

Táhneš za sebou dolů.

STAŘEC klade před ni miskou s prosem ·

Ale i tělo Danaidy musilo

Namísto nebeského svitu trpělivě

Přijmout železné mříže. Ve tmách ležela.

A přece byla z mocného pokolení, dítě.

A počítala pak tvůrci času

Zlatisté údery hodin.

ANTIGONA · Žalostně prý zemřela

Na sipylském vrcholku

Tantalova dcera

Z Frygie přišlá.

Zhrbatěla a jak se někdo zdobí

Řetězcem z břechtanu, zvolna splynula

Se skálou; a přesto, jak říkají

Muži, zůstává u ní mráz

A myje jí krk pod sněžně jasnými

Slzami řas. Podobně

Duch uloží k spánku i mne.

STAŘEC klade před ni džbán s vínem ·

Svatořečená byla však, božsky počatá

My jsme jen země a pozemsky počatí.

Jistěže pomineš, veliká ale. Ne nepodob-
ná

Božským obětem.

ANTIGONA · A už se mne s povzdechem

vzdáváte.

Hledíte vzhůru do modra, nikdy

Mně do očí. A přece svatě

Jsem šla za svatou věcí.

SBOR STARŠÍCH · Hbitě lapil i Dionýsos

Dryasova syna

S nadšenou pohanou příkoří

Ho přikrylo zřícené kamení. A učil se
poznávat boha

Tápaje v šílenství s kletbami na jazyku.

ANTIGONA · A bylo by také lepší, kdybyste

Sbírali pohanu příkoří a osušili

Mi ji od slz a využili jí. Daleko

Nedohlédáte.

SBOR STARŠÍCH · Ale u vápenných skal

Kde na obou koncích je moře, na bře-
zích Bosporu

Nablízku města duch bitev přihlížel tomu

Jak oběma Fíneovcům, co viděli

Přespříliš daleko, orlí zrak

Kopím byl proboden a temno nastalo

V odvážném okruží očí.

Osudu síla je však strašlivá.

Bohatství ani duch bitev

Ani veliká věž mu neunikne.

ANTIGONA · Ne, prosím, nemluvte o osudu.

To vím. O tom mluvte

Jenž mne nevinnou hubí; toho

S osudem svažte! Nemyslete si totiž

Vy nešťastníci, že jste ušetřeni.

Jiná těla, na kusy rozsekaná

Budou v hromadách ležet kolem

Nepohřbeného. Vás, kdož jste Kreontovi

Vláčeli válku přes cizí kraje, bytší se mu
poštětilo

Nesčetně bitev, ta poslední

Vás pohltí. Vy, kdož jste volali po ko-
řisti

Neuvidíte přijíždět plné vozy, nýbrž

Prázdné. Vás oplakávám, žijící

A to, co uvidíte

Až mé oko už bude plné prachu! Líbezně

Théby

Rodné město! A vy, dirkejská zřídla

Okolo Théb, kam stoupají
Vozy, ó vy háje! Jak mi sešněrovává
hrdlo
Co se má s vámi, Théby, stát! Z vás
vyšli

Ti nelidští, proto
Musíte obrátit se v prach. Tomu
Kdo bude se ptát po Antigoně, povězte:
Viděli jsme ji uprchnout do hrobu.
Antigona se strážným a služkami odchází.

SBOR STARŠÍCH · Otočila se a šla, dlou-
hými kroky, jak ona
By vedla svou stráž. Přes prostran-
ství
Tam šla, kde už kovově stojí
Sloupy vítězství. Přidala do kroku;
Zmizela.

Ale i ta kdysi
Jídala chleba, který se pekl
V temné skále. Ve stínu věží
Neštěstí skrývajících, poklidně seděla, až
to

Co z Labdakova rodu smrtelně vyšlo
Smrtelně se vrátilo. Krvavá ruka
To rozdíl svým vlastním a ti
To neberou, nýbrž to rvou.

Poté teprve ležela
Hněvivě pod širým nebem
I ona vržena v dobro!
Chlad ji probudil.

Teprv až byla spotřebována
Poslední trpělivost a spáchán poslední
Zločin, snažlo si dítě nevidomého Oidipa
Stářím zteřelou pásku z očí
Aby pohlédlo do propastí.

Tak nevidomé zvedají Théby
I nyní své nohy a vrávoravě
Chutnají nápoj vítězství smíšený
Z mnoha bylin a v temnotách
Jej polykají a výskají.

Zde přichází slepý Teiresias, věstec.
Hnán asi

Zlymi zvěstmi o rostoucím sváru
A dole se dmoucí vzpouře.
*Vystoupí Teiresias, veden dítětem a následován
Kreontem.*

TEIRESIAS · Jen klidně, dítě, jdi stále
Neotřeseně tanečním rejem, ty
Vedeš. Kdo vede
Necht nenásleduje Bakcha.
Neodvratně čeká pád toho, kdo příliš
Vysoko nad zem pozvedá nohy.
Ani do sloupů vítězství
Nevraž. Vítězství
Volají ve městě
A město je plné bláznů!
A za vidoucím
Jde slepý, ale za slepým
Jde ještě slepější.

KREON, *jenž šel s posměchem za ním* ·
Ty mrzutý, co to tam
Mumláš o válce?

TEIRESIAS · Mumlám, že tancuješ
Ty bláznivý, před vítězstvím.

KREON · Ty zarputilý starče
Věštíš to, co není, ale
Kolkolem tyčící se sloupy
Nevidíš.

TEIRESIAS · Nevidím. Leč nezastřen
Mi zůstává rozum. A proto přicházím
Milí přátelé. Neboť i vavřínu
Tučné listy zřídka kdy poznávám
Dokud mi, uschlé, nešustí
Či dokud nekousnu do nich a nechutnám
V nich hořkost. Pak vím, že je to vavřín.

KREON · Slavnosti nemáš rád. Hned s námi
Mluvíš strašnějšími ústy.

TEIRESIAS · Strašné jsem viděl. Slyšte, co
z letu ptáků

Plyne pro Théby, které tak zpité jsou
Předčasným vítězstvím a ohluchlé břes-
ným

Voláním bakchického reje: Na staré sto-
lici

Seděl jsem, přede mnou přístav veške-
rých ptáků.

Tu v ovzduší slyším jakýsi pohyb, vra-
žedný.

A byla bitva ptactva: vztek, rozervání
Drápy a cáry a řvaní. S obavou
Jsem přehlédl rychle zapálené oltáře.
Nikde

Jsem nenašel dobrý oheň. Jen kouř
Páchnoucí kouř se valil vzhůru a stehna
Obětních zvířat třela z tuku, jímž byla
zalita.

SBOR STARŠÍCH · Tuze zlé znamení v den
vítězství

Zpráva, jež všechnu radost požírá!

TEIRESIAS · A takový je smrtící výklad těch
tajuplných orgií:

To skrze tebe, Kreonte, město ochořelo.
Neboť oltáře i ohniště jsou znesvěceny
Od psů a ptáků, kteří sytili se
Tak nevhod padlým synem Oidipovým.
Proto už nešumí sem blahodárný
Křik ptáků, neboť požírali tuk
Mrtvého člověka. Bohům však
Takový kouř nechutná. Proto
Vyhni se mrtvému a nepronásleduj toho
Po němž je veta!

KREON · Tvoji ptáci, starý

Ti pěkně lítají. To vím. Líтали
Přece i pro mne! Ne zrovna neškolený
Jsem v obchodě a v umu věšteckém
Protože nejsem lakotný. Zastrč si tady
Ze Sardesu jantar a z Indie zlato
Věz však, že zbabělce pochovat nene-
chám

A chorob nebes že se nebojím.
Člověk nemůže podněcovat bohy, to
vím.

Padají ale, starý muži
Ze smrtelníků i velmi mocní
A je to velmi šeredný pád, když takováto
slova

Ti, kdož jsou šerední, krásně vysloví kvůli
zisku.

TEIRESIAS · Jsem příliš stár, než abych se
přetvařoval

Kvůli částečce času.

KREON · Nikdo není tak stár
Aby nebyl rád ještě starší.

TEIRESIAS · Vím.
Vím však i víc.

SBOR STARŠÍCH · Řekni to, Teiresie.
Pane, dej věštci slovo.

KREON · Řekni to jakkoli, jen zanech smlou-
vání.

Věštecký cech miluje totiž stříbro.

TEIRESIAS · Tyrani prý je nabízejí.

KREON · A je-li někdo slepý
Do mince kousne a hned ví

Že je to stříbro.

TEIRESIAS · A já bych rád, abys mi nenabídl
nic.

Ve válce nikdo neví, co mu zbude.
Zda stříbro, zda synové, zda moc.

KREON · Je po válce.

TEIRESIAS · Opravdu?

Něco jsem se tě ptal!

Protože, jak mi říkáš, nevím nic

Musí se našinec ptát. Protože do bu-
doucna

Jak mi říkáš, se dívat neumím, musím
Hledět v přítomnost i minulost a zůstá-
vám

V svém umu takovýmto věstcem. Vidím
sice

Jen to, co dítě: že kov na vítězných slou-
pech

Je hodně tenký; na to já: protože se
ještě vyrábí

Hodně oštěpů. Že se teď pro vojsko
Šijí kožichy; na to já: jak by se blížil
podzim.

A že se ryby suší, jak by se počítalo se
zimním ležením.

SBOR STARŠÍCH · Myslíl jsem, že to bylo před zprávou o vítězství
A že už se to zarazilo! A že to je Kořist z Argu: kov i ryby.

TEIRESIAS · A spousta stráží všude; zdali hlídají

Hodně či málo, nikdo neví. Ale velký Rozvrat je v tvém domě a žádné zapomnění

Běžné po šťastném tažení. A Haimon Tvůj syn od tebe odešel prý v rozrušení Protože Antigonu, jemu zaslíbenou Jsi uvrhl na dno strže, že svého bratra Polyneika chtěla řádně pochovat Protože jsi ho skolil a nechal bez hrobu Že se ti postavil, když tvoje válka Mu vzala bratra Eteokla.

I vidím tě, jak kruté jsi vpleten v krutost A protože nejsem ohlupen stříbrem, kladu Otázku druhou: proč jsi tak krutý Kreonte, synu Menoikův? Ulehčím ti to: Protože ti pro tvou válku chybí kov? Je to, cos udělal, tak pošetilé nebo špatné Že špatné musíš dělat dál a pošetilé rovněž?

KREON · Ty dvojjazyčný lotře!

TEIRESIAS · Půljazyčný by bylo horší.

Dám ti teď dvojitou odpověď: žádnou.

Spojuji s ničím nic a pravím:

Zlořády chtějí velké muže, žádné nemají.

Válka se rodí sama ze sebe a láme kosti Z loupeže je zas loupež, tvrdost chce jen tvrdost

A víc chce víc a nakonec se mění v nic. Ohlédl jsem se takto zpět a kolem sebe Vy hledíte dopředu a zachvějte se hrůzou.

Odved mě, dítě.

Teiresias odchází, odváděn dítětem.

SBOR STARŠÍCH · Pane, kdyby mé vlasy Před chvílí ještě byly černé, rázem

By zběhaly. Zlé věci Říkal ten hněvný muž O horších Pomlčel.

KREON · I ptám se: proč Přetřásat nevyřčené?

SBOR STARŠÍCH · Kreonte, synu Menoikův, kdy

Se navrátí mladí

Do města bez mužů a jak

Probíhá tvoje válka, Kreonte, synu Menoikův?

KREON · Protože tenhleten zlovlně upřel zrak

Na tohle, povím to: válka, již nám přivodil

Potouchlý Argos, ta válka není

Dosud skončena a příliš příznivě

Neprobíhá. Když jsem vyhlásil mír

Chybělo už jen málo a to

Zvrátila Polyneikova zrada.

Ale ztrestán leží teď on

I ta, jež ho oplakává.

SBOR STARŠÍCH · A nikoli bez významu

Je i to, že se odvrátil

Od tebe ten, jenž tvým kopiníkům

Zde stojí v čele, Haimon

Tvůj nejmladší syn.

KREON · A netoužím už po něm

Nijak zvlášť. Ať mně i vám se klidí z očí

Ten, jenž mě opustil

Pro malichernou starost o své lože.

Syn Megareus dosud za mne bojuje

Vrhaje v neustálých nápirech

Proti kolísajícím argejským hradbám

Kovově zbrojnou mládež Théb.

SBOR STARŠÍCH · Nikoli nevyčerpatelnou.

Kreonte, synu Menoikův

Vždy jsme tě byli poslušni. A pořádek

Vládl městem; a držels nám od těla

Naše nepřátele zde pod střechami Théb

Tu raubířskou chásku, jež nemá nic a za války si lebedí

Ty všechny, co žijí ze sváru, ty křiklouny S veležaludky a veleplícemi, co mluví Na tržišti, protože jsou za to placeni nebo naopak.

Teď křičí znova a mají k tomu

I trapnou látku: řekni, synu Menoikův, nepustil ses

Do příliš veliké věci?

KREON · Když jsem vytáhl na Argos

Kdo mě tam vyslal? Kov na kopích

Šel pro kov skrytý v kopcích

Na váš příkaz; neboť Argos

Je kovem přebohatý.

SBOR STARŠÍCH · A zdá se tedy, že i kopími. Všelicos

Zlého jsme slyšeli a zavrhli to, důvěrujíce

Tvým zprávám, ucpali jsme si uši

Strachujíce se strachu. A přivřeli jsme oči

Když přitáhl usdu; jen jednou ještě je třeba

Přitáhnout usdu a jednu bitvu ještě

Říkals; teď už však začínáš

S našinci jednat jako s nepřítelem.

A kruté

Vedeš válku na dvě strany.

KREON · Vaši válku!

SBOR STARŠÍCH · Tvoji válku!

KREON · Až budu mít Argos

Řeknete zase: byla to naše válka! Dost už!

Ta odbojnice tedy

Vás takhle pomátla a vy ji posloucháte!

SBOR STARŠÍCH · Jistěže sestra měla právo pochovat bratra.

KREON · Jistěže vojevůdce měl právo potrestat zrádce.

SBOR STARŠÍCH · Svěhlavě uplatněno, svrhne nás právo a právo do propasti.

KREON · Válka vytváří nové právo.

SBOR STARŠÍCH · A žije ze starého.

A sama sebe požírá válka a potřebnému nedá nic.

KREON · Nevděčníci! Žrouti masa, jimž se však

Nelíbí kuchařova krvavá zástěra! Santalové dřevo

Dal jsem vám pro vaše domy, do nichž Nezaléhá třesk šavlí, to dřevo vyrostlo v Argu!

A nikdo ještě mi neposlal nazpět tu kovovou desku

Kterou jsem přivezl z Argu, nad ní však sklonění

Žvaníte o krveprolití a vadí vám moje drsnost.

Většimu rozhořčení jsem zvykl, když kořist nedošla.

SBOR STARŠÍCH · Pane, řekni: jak dlouho ještě mají být Théby bez mužů?

KREON · Až jejich muži jim vybojují bohatý Argos.

SBOR STARŠÍCH · Neblahý, povolej je nazpět, dřív nežli zahynou!

KREON · S prázdnýma rukama? Ten příkaz musíte odprísáhnout!

SBOR STARŠÍCH · S prázdnýma rukama i bez rukou, vše, co má ještě krev a maso!

KREON · Jistěže. Co nevidět padne Argos, hned pak je povolám.

Megareus, můj nejstarší syn, vám je přivede.

A hleďte, aby dveře a brány snad nebyly příliš nízké

Jen pro takové, co se schýleně pohybují

Jinak by ramena mužů většího formátu mohla

Vzít s sebou tu bránu paláce, tam dvířka klenotnice.

A chytnou vás třeba s takovou radostí

Že při shledání vám ba i ruce a paže
Vytřepou z kloubů. Až pancíř bouřlivě
Vám stiskne bojácnu hrud, tak pozor
na žebra!

Nebot v ten radostný den uzříte víc na-
hého železa

Nežli v den síroby. Mnohý váhavý vítěz
Byl již ověnčen řetězy a tančil s podlome-
nými koleny.

SBOR STARŠÍCH · Bědný, chceš nám hro-
zit vlastními lidmi? Chceš naše
bratry

Hnát bičem proti nám?

KREON · Hodlám

O tom promluvit se synem, s Megareem.
Vystoupí posel z bitvy.

POSEL · Zmužilost, pane! Jsem poslem
Neštěstí! Zadrž unáhlenou oslavu
Vítězství, v němž jsi udýchaně uvěřil!
V nové bitvě

Tvé vojsko před Argem poraženo, na
útěku.

Tvůj syn Megareus už není. Rozsekán
Leží na tvrdé půdě Argu. Když jsi
Ztrestal Polyneikův útek a pochytal
Ty mnohé, kteří ti to ve vojsku měli za
zlé

A veřejně je pověsil a sám
Jsi spěchal nazpět do Théb, tvůj nejstarší
Nás ihned nanovo hnál proti Argejským.
Útočné šiky, nevyspalé dosud po krvavé
lázni

Ve vlastních řadách, jen znaveně zve-
daly

Sekery zvlhlé dosud thébskou krví
Proti Argejským. A přemnohé tváře
Se otáčely po Megareovi, který
Aby jim připadal snad strašlivější nežli
nepřítel

Je popoháněl příliš drsným hlasem.
Zprvu však zdálo se, že bitevní štěstí je
s námi.

Boj vyvolává přece vlastní rozkoš z boje
A krev má stejný pach, vlastní i cizí
A opájí. Co nesvede statečnost
To svede strach. Krajina ale
Výzbroj a jídlo hrají též svou roli.
Argejští nadto, pane, se bili prohaně.
I ženy se bily i děti se bily.

Kotle na jídlo, dlouho už bez jídla
Teď plné vařící vody vrhali na nás
Z vyhořelých střech; i neporušené domy
Nám v zádech zapalovány, jako by nikdo
Už nikdy nikde nechtěl bydlet. Neboť ve
zbraň

A v hradby měnilo se náradí i byt.
Pořád nás však tvůj syn popoháněl vpřed
a do města

Hlouběji do města, které se, zpusťošeno
Teď proměnilo v hrob. Ruiny začaly
Nás oddělovat od sebe. Dým ze všech
Těch obsazených čtvrtí, oceánů ohně
Nám bránil ve výhledu. Před ohněm
prchající

A nepřítel hledající, naráželi jsme na
vlastní.

A nikdo neví, čím rukou padl tvůj syn.
Výkvět Théb, vše zmizelo
A samy Théby dlouho už stát nebudou:
Všemi cestami se sem valí Argejští
Muži i vozy. A já, jenž jsem to viděl
Jsem rád, že umírám.

Zemře.

SBOR STARŠÍCH · Běda nám!

KREON · Megaree! Synu!

SBOR STARŠÍCH · Neztrácej

Čas nařikáním. Shromáždí domobranu!

KREON · Shromáždí nic! Nabřej vodu ře-
šetem!

SBOR STARŠÍCH · Opojeny vítězstvím

Poskakují Théby a ze všech stran

S šedivým železem sem táhne nepřítel.

Abys nás oklamal

Odložils meč. Teď teprv

Se rozpomínáš na druhého syna
Zavolej mladšího!

KREON · Haimone, poslední! Ano, můj nej-
mladší!

Přiď nyní na pomoc ve velké svizeli.
Zapomeň

Co jsem řekl, neboť že jsem byl mocný
Nebyl jsem mocen vlastních smyslů.

SBOR STARŠÍCH · Ke skalné propasti

Spěchej a osvobod rychle

Tu, která zasypávala hrob

Osvobod Antigonu!

KREON · Když ji vykopám

Půjete se mnou? Všechno

Jste trpěli, sami nic nežádající. Jste

Do toho zapleteni stejně!

SBOR STARŠÍCH · Jdi!

KREON · Sekery! Sekery!

Kreon odchází.

SBOR STARŠÍCH · Ukončete taneční rej!

SBOR STARŠÍCH *tluče do kotlů* ·

Bože radosti, jenž jsi pýchou

všech vod, které miloval Kadmos

Pojď, dychtíš-li jedenkrát ještě shlédnout

Své město a spěchej a přijď

Ještě než padne noc, neboť později

Théby už nebudou.

Zde totiž, bože radosti

V mateřském městě, v bakchickém

V Thébách jsi sídlil, u chladných vod

Ismenu.

Obětní dým, jenž tyčil se

Nad rameny střech, tě zahlédl.

Ty však se nesetkáš ani s ohněm

Ani s dýmem z ohňů ani s kouřem

Ani se stínem přemnohých thébských

domů.

Ti, kteří za tisíc let dětí svých dětí

Viděli sedět na břehu vzdálených moří

Mají zítra, mají dnes

Už sotva kámen, na nějž by ulehli k spán-
ku.

Na Kokytu za svých dob
Bože radosti, s milenci sedávals
I v kastalských lesích. Ale
I kovárnu navštívilš a s úsměvem
zkoušelš

Palcem čepele mečů.

Častokrát kráčels ulicemi Théb

Když ještě zněly jásosem

Nesmrtelných zpěvů.

Ach, železo bušilo do železa

Paži však přesto užírá únava!

Ach, násilný čin chce zázrak

A mírnost trochu moudrosti.

Teď tedy nepřítel

Častokrát porážený, stojí

Nad našimi paláci

A krvavá kopí ježí

Vstříc sedmibranné tlamě;

A nehne se odtud dřív

Dokud se nenachlemtá

Naší krve.

Tam se však blíží jedna ze služek

V hemžení prchajících, se zprávou

Jistě o Haimonovi, kterého otec

Postavil v čelo záchranné domobrany.

Vystoupí služka jako poselkyně.

POSELKYŇĚ · Ó, už je pozdě! Poslední meč
je zlomen!

Haimon je mrtev, zabil se vlastníma
rukama.

Byla jsem očitým svědkem; co předtím se
stalo

Mám od vojáků, kteří šli s pánem

Na pláň, kde rozsápána od psů

Ležela mrtvola ubohého Polyneika.

Mlčky jej omyli a položili

Na čerstvé větve to, co z něho zbylo

A pečlivě zbudovali malou mohylu

Z rodné prsti.

S hrstkou jiných před ostatními

Blížil se pán ke hrobu v propasti

Kde jsme stály my služky.

Bylo však slyšet jeden jediný hlas
Hlasitým nářkem zaznívajícím z kobky
Zněl pánovi vstříc, aby mu řekl pravdu.
Spěchal: a jak tak šel, obklopoval ho
Znatelněji ten hluboký, zmučený hlas.
Pak vzkřikl, blízko už, a s bedným
nářkem

Hleděl na závoru, jež ze zdi
Byla vyrvána, a pravil ztěžka, ale
Jako by věřil sám sobě: „To není

Haimonův hlas
Hlas mého dítěte.“ Po těchto úzkostných
Pánových slovech jali jsme se hledat.

Náčez
Docela vzadu mezi hroby, vidíme
Jak na šíji visí ona, Antigona
Z roucha má smyčku kol krku
A on, Haimon, leží jí u vysokých nohou
A oplakává svatební lože a propast dole
I otcovo dílo. Ten pak, jak to shlédl
Jde k němu dovnitř a osloví ho:
„Ó, vyjdi ven, mé dítě, na kolenou tě
prosím.“

S chladným zrakem, bez jediného slova,
cíví

Na něho syn
Pak rozehnal se dvojsečným mečem proti
němu.

A protože otec, vyděšen, dal se
Na útěk, minul ho.
Nic dále neříkáje
Ve stoje zvolna si vrazil

Ostří meče do svého vlastního boku.
Mlčky klesl.

Mrtvý leží u mrtvé, manželského
naplnění

Plaše se dočkávají v domech
Podsvětí. Pán sám sem teď přichází.

SBOR STARŠÍCH · Je konec, s městem
zvyklým na oteže

I bez oteží. O ženy opřen
Přichází ten, jenž zmařil vše

A přináší velikou památku
Na hloupé řádění...

*Vystoupí Kreon s rouchem Haimonovým na
rukou.*

KREON · Hle, co tu mám. Roucho. Věřil jsem
Že si jdu pro meč. Záhy
Mi zemřelo mé dítě. Jedna bitva ještě
A Argos by býval byl padl! Ale
Všechna ta nejzazší odvaha, vše se proti
mně zvrtilo.

Tak nyní padnou Théby.
Ať padnou, ať padnou i se mnou a ať
už je všemu konec
A slétnou se supi. To je mé přání.
Kreon se služkami odchází.

SBOR STARŠÍCH · A otočil se a šel, v rukou
Nic víc než krví poskvrněné
Roucho všech Labdakovců
Odcházel do hroutícího se města.

My však
I nyní všichni jdeme za ním a je to
Směrem dolů. Useknuta
Bude nám tyranská paže
Aby už nemohla udeřit. Ale ta, jež viděla
vše

Už mohla jen pomoci nepříteli, jenž nyní
Přichází rázem nás vymýtít. Neboť
krátký je čas

Kolkolem není než osud a nestačí už
Žít svá léta jen tak, bez myšlení a lehce
Od poddajnosti jít ke zločinu a moudrým
Se stát až ve stáří.

■
NOVÝ PROLOG
K „ANTIGONĚ“^(*)

*Na jeviště vstoupí představitel Antigony, Kre-
onta a věstce Teiresia. Stojí mezi oběma ostat-
ními, obrátí se představitel Teiresia na diváky:*

* Pro uvedení v Greizu 1951 napsal Brecht
namísto původního prologu prolog nový.

Přátelé, nezvyklý
Bude vám asi vznosný způsob řeči
V básni staré mnoho let
Kterou jsme tu nastudovali. Neznámá
Je vám látka té básně, jež někdejší
posluchačům
Byla důvěrně známa. Proto dovolte
Abychom vám ji představili. Toto je
Antigona
Šlechtična z Oidipova rodu. Tohle je
Kreon, thébský tyran, její strýc. Já jsem
Teiresias, věstec. Tenhle ten
Vede loupežnou válku proti vzdálenému
Argu. Tato
Vystoupí proti tomuto nelidskému a on
ji zničí.

Ale jeho válka, stavši se nelidskou
Se mu zhroutí. Nezlomně spravedlivá
Antigona
Nedbajíc oběti vlastního ujařmeného
národa

Ji zakončila. Prosíme vás
Abyste se ve svých myslích pídili po
podobných činech
V nedávnější minulosti nebo konstatovali
Že podobné činy se neudály. A nyní
uvidíte

Nás i ostatní herce, jak jeden po druhém
Ve hře vstoupí na malé dějiště, kde kdysi
Pod zvířecími lebkami barbarského
obětního kultu

Za pradávnych časů
Vysoce povstalo
Lidství.
*Představitelé odejdou dozadu a na jeviště vstou-
pí i ostatní.*

K „SOFOKLOVĚ ANTIGONĚ“

Předmluva k „Modelu Antigony 1948“^()*

1

Totální materiální a duchovní zhroucení vy-
volalo bezpochyby v naší nešťastné a neštěstí
způsobující zemi vágní hlad po něčem novém,
a co se týče umění, ozývá se — prý — tu a tam
povzbuzování pokoušet se o něco nového. Pro-
tože ovšem, jak se zdá, panuje veliké zmatení
o tom, co je staré a co nové, protože se i strach
před návratem starého mísí se strachem před
příchodem nového, a protože porážení jsou nad-
to mnohde instruováni, aby nacismus překonali
toliko duchovně a duševně, lze umělcům do-
poručit, aby slepě nedůvěřovali ujišťování, že co
je nové, to je vítané. Umění se však může orien-
tovat jen tak, že pokračuje dále, a musí to dělat
s pokrokovými částmi obyvatelstva a nikoli snad
směrem od nich; s nimi musí ze stavu, kdy
člověk čeká, jakému řízení bude podroben, do-
jít k činům a za obecného rozpadu na nějakém
místě začít. Nebude to mít rozhodně lehké
dostat se opět ke svým prostředkům a nahradit
je novými. Rychlý rozpad uměleckých prostřed-
ků za nacistického režimu probíhal, zdá se,
téměř neznatelně. Škody na divadelních budo-
vách jsou dnes mnohem nápadnější nežli škody
na způsobu hraní. To souvisí s tím, že ty prvé
škody vznikly za zhroucení nacistického režimu,
kdežto ty druhé za jeho výstavby. Tak se vskutku
ještě mluví nyní o „skvělé“ technice göringov-
ského divadla, jako by se taková technika dala
převzít bez ohledu na to, na co lesk její skvělosti
dopadal. Technika, která sloužila k zastření
společenské kauzality, nedá se použít k jejímu
odkrytí. A je čas pro divadlo zvědavých! Bur-
žoazní společnost, která produkuje anarchisticky,

* Brecht—Neher: Antigonemodell 1948. Ber-
lín 1955.

uvědomí si zákony svých pohybů jenom za katastrofy: teprve střecha, která jí s třeskem spadne na hlavu, odhalí, jak praví Marx, zákon tíže. Ale neštěstí samo je špatný učitel. Jeho žáci se učí hladu a žízni, ale ne zrovna často hladu po pravdě a žízni po vědění. Utrpení neudělá z nemocného znalce léčby; ani pohled zblízka, ani pohled zdálky neudělají z očitého svědka hned experta. Je-li divadlo s to ukazovat skutečnost, musí být také ještě s to z tohoto pohledu udělat požitek. Jak tedy dělat takové divadlo? Na ruinách je špatné, že nejenom dům je pryč, ale ani místo už neexistuje. A zdá se, že stavební plány se neztratí nikdy. Takže výstavbou vznikají opět pelechý nepravostí a ohniska nemocí. Horečný život se vydává za život obzvláště intenzivní: nikdo si nevykračuje tak silácky jako lidé postižení vysycháním míchy, kteří ztratili cit v chodidlech. A při tom přece obtíž umění spočívá v tom, že své záležitosti, a bytš ty nejbeznadějnější, musí provádět s dokonalou lehkostí.

Takže v době znovuvýstavby není ani zrovna lehké dělat pokrokové umění. To by nás mělo podněcovat.

2

Pro předkládanou divadelní akci bylo zvoleno drama o Antigoně, protože svou látkou může dosáhnout jisté aktuálnosti a formálně klade zajímavé úkoly. Co se tkne političnosti látky, ukázalo se, že analogie s přítomností, které po „proracionalizování“ překvapivě vystoupily, jsou ovšem spíše na překážku: velká postava odporu v antickém dramatu nereprezentuje bojovníky německého odporu, kteří se nám musí jevit nejvýrazněji. Báseň o nich tu nemohla být napsána a to je tím politováníhodnější, protože se dnes děje tak málo, aby byli připomenuti, a tolik, aby byli zapomenuti. Že ani zde o nich není řeč, to nebude každému beze všeho jasné, a jen

SOFOKLOVA ANTIGONA

ten, komu to jasné je, dosáhne míry cizosti, již je třeba, má-li se s užtkem vnímat vlastní pozoruhodnost této hry o Antigoně, totiž role násilí při rozpadu vedení státu. Ani prolog tu nemohl udělat více nežli vypíchnout jeden aktuální bod a načrtnout subjektivní problém. Drama o Antigoně pak na cizí rovině vladařů objektivně rozvine celkové dění. Tato možnost objektivně zobrazit rozměrnou státní akci byla však dána právě tou okolností (na druhé straně fatální), že tato stará hra svou historickou vzdáleností nevybízelá k identifikaci s titulní postavou. I její formální prvky epického druhu tu přicházely na pomoc a samy o sobě přinášely našemu divadlu zajímavou problematiku.

Helénská dramaturgie se pokouší pomocí jistých zcizení, zvláště přerývkami pro chóry, zachránit něco ze svobody kalkulace, která působí Schillerovi takové obtíže.*) Ostatně v žádném směru nejde snad o to, dramatem o Antigoně nebo kvůli tomuto dramatu „zaklínat ducha antiky“, filologické zájmy nemohou být obslouženy. Dokonce i kdybychom cítili povinnost pro dílo, jako je Antigona, něco udělat, mohli bychom to udělat jen tak, že bychom tomuto dílu dovolili udělat něco pro nás.

* Dramatický děj se pohybuje přede mnou, kolem epického se pohybují já sám a děj jako by zároveň nehnul stál. Dle mého soudu tkví v tomto rozdílu mnohé. Pohybuje-li se událost přede mnou, jsem přísně upoután smyslovou přítomností, má fantazie ztrácí jakoukoli volnost, vzniká a udržuje se ve mně trvalý neklid, musím stále zůstat u objektu, jakékoli pohledy zpátky, jakékoli přemýšlení je mi zapovězeno, protože jsem poslušen cizí moci. Pohybují-li se kolem události, která mi nemůže uniknout, mohu udržovat nerovnoměrný krok, mohu podle svých subjektivních potřeb déle či kratěji setrvat, mohu jít několik kroků dozadu či vpřed atp.“

Korespondence s Goethem, 26. 12. 1797

3

Protože šlo méně o pokus nové dramaturgie s antickou hrou a více o vyzkoušení nového způsobu hraní, nemůže být nové zpracování dáno divadlům k volné dispozici, jak bývá zvykem. Byl zhotoven závazný inscenační model, který je zjevný ze sledu fotografií prováděných vysvětlujícími pokyny.

Takový model přirozeně stojí a padá se svou napodobitelností a variabilitou. Výsledkem celku nebo jistých částí při použití může být neživotnost; od celku či takových částí jest pak upustiti. Model nemůže spočívat na intonaci, na jejích půvabech pomocí hlasových zvláštností, na gestech a chůzi, jejichž krása vzniká díky zvláštním tělesným vlastnostem: takové věci nemají modelovou cenu, jsou takřkajíc bezpříkladné, nikoli příkladné. Má-li být něco s užtkem napodobitelné, musí to být předem připraveno. Aktuální výkon při užití modelů může pak být směsí příkladného a bezpříkladného.

Návrh použit modelů obsahuje v sobě jasnou výzvu umělcům doby, která aplauduje pouze všemu „původnímu“, „nesrovnatelnému“, „nikdy nikde nevidanému“ a která požaduje „jediněčnost“. Poznají koneckonců, že model není šablona, ale přesto ve svém způsobu práce nenalézají nic, co by jim pomohlo používat modelů. Připadá jim už dost obtížné zapomenout na své vzory zamlada, naučili se vytvářet na svých rolích všechno sami, zcela z toho, co je obsaženo v samotné osobnosti. Budou se ptát: kde zůstává při použití modelů „to tvůrčí“? Odpověď zní, že moderní dělba práce v mnoha důležitých oblastech tvořivost přetvořila. Tvůrčí akt se stal kolektivním tvůrčím procesem, souvislostí dialektického druhu, takže izolovaný původní vynález ztratil na významu. Původnímu nalezení modelů vskutku není třeba přikládat přílišnou váhu, vždyť herec, který ho použije, ihned do něho vkládá své osobní prvky. Má plnou mož-

nost vynalézat obměny modelu, takové totiž, které obraz skutečnosti, jenž má vzniknout, věrněji připodobňují pravdě a jsou výrazově bohatší nebo artistně uspokojivější. S choreografickými figurami (postoji, pohyby, seskupeními atd.)* možno zacházet stejně tak otrocky jako suverénně; suverénně ovšem jen tak, že se dá volný průchod skutečnosti. Správně provedené obměny mají samy modelový charakter, ten, jenž se učí, se proměňuje v učitele, model se mění.

Neboť model opravdu není zkonstruován proto, aby zafixoval inscenační způsob, právě naopak! Největší váha spočívá v rozvíjení, změny mají být vyprovokované a vnímatelné, namísto sporadických a anarchických tvůrčích aktů mají nastoupit tvůrčí procesy s postupnými nebo prudkými změnami.***) Model, sestrojený v půldruhém tuctu zkoušek na Městském divadle v Churu, je nutno předem považovat za nehotový; právě to, že jeho nedostatky volají po zlepšení, mělo by divadla vyzvat k jeho použití.

4

Neherovo jeviště pro Antigonu

Před půlkruhem paravánů polepených červeně zbarveným rákosem stojí dlouhé lavice, na nichž mohou herci čekat na svou narážku. Uprostřed

* Pro seskupení a maskování bylo ostatně užito Neherových skic, takže stavitelé modelu sami pracovali takřkajíc už podle předlohy.

** První pokus použití modelů epického divadla provedla R. Berlaouová v Kodani. Použila pro „Matku“ a pro „Pušky paní Carrarové“ s lidovou herečkou Dagmar Andreasenovou fotografií z dřívějších inscenací. Vlasovová D. Andreasenové a její Carrarová se zcela lišily od postav H. Weigelové. Pokus byl ke cti jak jí, tak Weigelové, která vytvořila něco měnlivě napodobitelného.

69

mezi paravány je mezera, kde stojí viditelně obsluhovaná gramofonová aparatura a kudy herci, jsou-li s rolí hotovi, mohou odcházet. Hrací plochu tvoří čtyři kůly, na nichž visí koňské lebky. Vlevo v popředí je prkno s rekvizitami — s bakchickými maskami na hůlkách, s měděným vavřínovým věncem Kreontovým, s miskou prosa a se džbánem vína pro Antigonu a se stoličkou pro Teiresia. Později sem jeden ze starších pověsí Kreontův bitevní meč. Na pravé straně stojí konstrukce s kovovou deskou, na níž při písni sboru „Bože radosti, jenž jsi pýchou“ jeden ze starších buší pěstí. Pro prolog se na drátech spustí nabílená stěna. Jsou v ní dveře a skříň. Před ní stojí kuchyňský stůl a dvě židle a vpravo vpředu leží pytel. Nad stěnu se na počátku spustí tabule s udáním místa a času. Opona není.

Herci sedí proto viditelně na jevišti a teprve po vstupu na (velmi jasně osvětlenou) hrací plochu zaujmají nastudované postoje postav, aby publikum nemohlo podlehnout klamu, že je přemístěno na místo děje, nýbrž aby pochopilo, že je pozváno zúčastnit se provedení antické básně, ať už je restaurována jakkoli.

Existovala první a druhá verze scény. V první určovaly herecké lavice takřkajíc místo staré básně. Paravány za nimi byly z plachet v barvě býčí krve, které připomínaly plachty lodí nebo stany, a kůly s koňskými lebkami stály mezi nimi. Hrací plocha měla být pouze břeškně osvětlena a vymezena malými praporečky. Zesvětštělé pojetí by tak bývalo bylo viditelně odděleno od staré básně. S touto koncepcí jsme pak byli stále nespokojenější, až jsme se rozhodli umístit obnovený děj rovněž mezi barbarské kůly válečného kultu.

V třetí verzi, kdyby se vypustil prolog, by bylo možné namísto paravánu za lavicemi umístit tabuli se znázorněním moderního města v ruinách.

Kostýmy a rekvizity

Kostýmy mužů byly ušity z nepomalované pytloniny, ženské byly z vlny. Kreontův a Haimonův kostým měly červené kožené vložky. Kostýmy Antigony a Ismeny byly sedé. Rekvizitám byla věnována mimořádná péče: byly zadány dobrým řemeslníkům. A to nikoli proto, aby publiku nebo hercům připadaly pravé, nýbrž toliko proto, aby se publiku a hercům předvedly krásné předměty.

5

Pokud jde o inscenační styl, jsme s Aristotelem zajedno v tom, že srdcem tragédie je fabule, byť nejsme zajedno, k jakému účelu má být přednesena. Fabule nemá být pouhým východiskem pro všelijaké výlety do psychologie či jinam, nýbrž v ní má být vše a vše se má dělat pro ni, takže když se vypráví, vše je skutkem. Seskupení a pohyby postav musí vyprávět fabuli, která je sepětím událostí; jiný úkol herec nemá. Stylizace, která z jeho hry dělá umění, nesmí při tom vymýtit přirozenost, nýbrž ji má naopak stupňovat. Vtíravý temperament a mluva, jejíž zřetelnost je nápadná, patří k nešvarům. Stylizace znamená důkladné vypracování všeho přirozeného a jejím účelem je předvést publiku jakožto jedné části společnosti to, co je na fabuli pro společnost důležité. I nesmí se s takzvaným „básnickovým světem“ zacházet jako se světem uzavřeným, autoritářským, „v sobě logickým“, nýbrž musí v něm být uplatněno to, co je v něm obsaženo ze skutečného světa. „Slovo básnickovo“ není posvátnější nežli pravdivější, divadlo neslouží básníkovi, nýbrž společnosti.

6

Aby se inscenace podřídila fabuli, byly hercům při zkouškách poskytovány veršové můstky, které navozovaly postoj vypravěčů. Dříve než před-

stavitelka Antigony poprvé překročila hranici hrací plochy, řekla (a slyšela za pozdějších zkoušek, jak říká inspicient):

Ale Antigona, Oidipovo dítě, šla s džbánem Shrabovat prach, aby jím přikryla Polyneikovo tělo

Které hněvivý tyran předhodil ptákům a psům. Představitelka Ismeny řekla před svým vystoupením:

A Ismena, její sestra, ji potkala, jak shrabuje prach.

Před prvním veršem řekla představitelka Antigony:

Hořce tu nařkala Antigona nad osudem bratří Atakdale. Takto navozená řeč nebo akce dostává pak charakter detailnějšího provedení a zabraňuje se absolutní proměně herce v postavu: herec ukazuje.

I masky, k nimž bylo užito mnohem víc líčidel, nežli je běžné, měly o něčem vyprávět: např. u starších o zpusťování, jaké zvyk vrývá do tváří těch, kdož vládnou, atd. Jak fotografie ukazují, zcela to nevyšlo.

Tempo inscenace bylo velice rychlé.

7

Studium předkládaného modelu je ostatně poněkud ztíženo tím, že obsahuje mnoho nechtěného a předběžného; jde o to rozpoznat to jako takové a vyloučit to. K tomu patří celá oblast mimiky, v níž si herci, s výjimkou Weigelové, takřkajíc sami pomáhají dál. V této oblasti máme co dělat s bezmála nerozpletnou stylou směsicí naší periody výprodeje, která vystavuje hry všech dob a zemí a vymýšlí pro ně nejnejrozličnější styly, aniž má svůj vlastní. Samozřejmě pak tyto snahy ztroskotávají a v jedné a téže inscenaci narážíme na sonorní patos, který by Aischyla udělal nesnesitelným, a na bizarerii, která by udělala nesnesitelným Gozziho; a zcela zjevně hrají herci za zcela různými účely.

Tento špatný stav omezuje přirozeně i vlastní oblast modelu, oblast postojů a seskupení. Vcelku a zhruba jsou seskupení provedena nepečlivěji. Úspornost v tom, jak se skupiny a postavy pohybují sem a tam, měla zajistit význam těchto pohybů. Jednotlivé konstelace, dokonce i vzdálenosti, mají dramaturgický smysl a v jistých okamžicích může jediný herec jediným pohybem ruky změnit situaci. Dějí se i pokusy udělat nálezy režie a herců viditelnými jako teatrální myšlenky — vždyť se tu ztratila všechna měřítka, takže nikdo už nemůže rozeznat velké od malého. V tomto i ve všem ostatním by mělo studium fotografií a poznámek být zaměřeno především na moment začínání a na proces rozlišování, které by měly zdomácnět ve zmatené a přeplněné oblasti toho, co se v našem produkování umění schyluje ke konci, co je hotové a všeobecné.

Stejně jako by se nadto celý experiment neměl považovat za nedůležitý, nepovažuje-li se za dobře provedený, neměli bychom si jej také nechat znechutit obavou, že by mohl znamenat odvržení vši dosavadní praxe. Divadlo je jednotvárné, není-li mnohotvárné. A taneční umění dosahuje leckdy vrcholu, vystoupí-li se z řady. Netřeba také zabývat se prací s modely s větší vážností, nežli jaké je třeba ke každé hře. Ano, ať se modely klidně považují na něco, co je příbuzné „Temperovanému klavíru“.

1948

Brecht — Neher

POZNÁMKY KE ZPRACOVÁNÍ*

1

Sofoklova „Antigona“ patří k největším básním západního světa. Vynořila se však otázka, zdali

* Pro uvedení (v Greizu 1951)

je ještě srozumitelná publiku, které dnes žije ve zcela jiných představách. Podle představy předků je člověk více či méně slepě vydán osudu, nemá nad ním nižádnou moc. Tuto představu nahradil B. B. ve svém přebásnění názorem, že osudem člověka je člověk sám. Tato změna je velmi pronikavá a stará báseň se jí mohla podrobit jen proto, že je v podstatě zcela realistická a ztvárňuje s velkou praktickou znalostí lidí a s politickou zkušeností reálný děj, který básníkovi dodala tradice, totiž zánik vladařského domu Oidipova. Zaniká v kruté loupežné válce, která si vynucuje i takové krutosti vůči vlastnímu lidu, že část vladařského domu, která jde s lidem, se vzbouří a tím přivodí takové oslabení, že přepadený nepřítel zvítězí. Protože tyran, aby zlikvidoval vzpouru ve vlastním domě, potřebuje rychlé vítězství, štvě své oddíly do ukvapené bitvy. Oddíly, rozvrácené vnitřním odbojem, nejsou už s to klást odpor nepříteli, který obhajuje svou vlast s nasazením všech mužů, žen i dětí. Velký mravní čin Antigony, která se vzepře proti tyranovi Kreontovi, spočívá v tom, že pohnuta hlubokou lítostí, neváhá otevřeným odporem přivést vlastní národ do nebezpečí, že bude poražen v loupežné válce.

2

Další změny ve staré básni jsou např. ještě tyto:

Válka Théb s Argem je znázorněna realisticky. Cílem jsou argejské rudné doly. Tyto doly však opatřují Argejským i dobrá kopí. Protože boj se takto stává rozhořčeným a trvá mnohem déle, nežli si Kreon vypočítal, je třeba přespříliš přísné disciplíny a dochází ke vzpourám; Kreon musí vést válku proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli a prohrává ji.

Věstec Teiresias, který je ve staré básni zasvěcen božské prozřetelnosti, je v adaptaci dobrým pozorovatelem a proto je s to všelicos předpovědět.

SOFOKLOVA ANTIGONA

Zpracovány jsou i chóry, do nichž rovněž pronikají nové myšlenky. Tyto chóry stejně jako leckteré jiné pasáže básně mohou být stěží plně srozumitelné těm, kteří je slyší poprvé. Části chórů znějí jako hádanky, které volají po řešení. Jejich znamenitým rysem však je to, že poněkud prostudovány, poskytují stále víc krás. Zpracování nechtělo tuto obtíž, jejíž překonání působí tolik radosti, prostě odstranit — tím spíše, že „Antigona“ měla to štěstí, že jejím překladatelem se stal Hölderlin, jeden z největších tvůrců německého jazyka.

První chór (strana 50)

Člověk, obrovitě veliký, když si podrobuje přírodu, stává se, když si podrobuje svého bližního, obrovitou hrozbou.

Druhý chór (strana 55)

Varování despotovi, aby nerozsuzoval příliš tvrdě. Ti, kdož jsou násilně zbavováni své lidské důstojnosti, se bouří a svrhnou své utlačovatele. Jako příklad jmenuje chór lachmejské bratry, kteří snášejí nesmírné útrapy, přenechají dokonce i své ženy cizím nepřátelům, ale pozvednou se, když je Peleas, byt jen lehce, udeří holí, a zabijí ho. Dlouhou dobu narůstal zárodek rozkladu v domě Oidipově, zchvácenost utlačovaných je konečná (může přestat). Zánik vladařského domu však mnohé strhne s sebou (chór tu míní sebe sama).

Třetí chór (strana 58)

Je to chvalozpěv na Bakcha, boha tělesných radostí. Jeho moc nad lidmi je veliká. Prosadí se dokonce i ve válce. Pomíchá celé rodiny, tak neodolatelná je jeho prosba, aby se všichni radovali. Lidé se skrže něho dostávají do úplného transu. Přiměje je i k tomu, aby se v naději na

radovánky sklonili pod jařmem. I na nebezpečné moře za tenké stěny lodí zaznívá touha po radosti. Ve výronech radosti mísí rasy. Ale je to bůh neválečnický a nakloněný družnosti a srozumění.

Čtvrtý chór (strana 60)

Cestou na popraviště vytýkala Antigona sboru starších, že tyranovi nekladli odpor, a předpovídala městu strašlivý konec. Nyní jí chór předhazuje, že i ona dlouho trpěla bezpráví. Jedla chléb upečený v zotročení, pohodlně seděla ve stínu pevností. Procitla teprve když násilí, vycházející z Oidipova domu, se zpětnou vlnou do tohoto domu vrátilo.

Pátý chór (strana 65)

Zanikající Thébané vyzývají ještě jednou Bakcha, obranného boha svého města. Poznávají, že se proti mírumilovnému bohu radosti prohráli.

3

Adaptace tohoto druhu nejsou v literatuře ničím nezvyklým. Goethe zpracoval Euripidovu „Ifigenii“, Kleist Molièrova „Amfitryona“. Tyto adaptace nebrání požitku z originálních děl. V nepřilíš vzdálené budoucnosti bude tento požitek v důsledku vyškolení historického smyslu a estetického vkusu přístupný i širokým masám obyvatelstva.